

De Grüffelo

Fränz Conrad

Den internationale Bestseller *The Gruffelo* (Text: Julia Donaldson; Illustratiounen: Axel Scheffler) gouf vum Martine Schoellen an d'Lëtzebuergesch iwwersat (Editions Guy Binsfeld). Eng linguistesch Analys vun enger flotter Initiativ ...¹

Eng Maus spadséiert alleng duerch de Bësch ...

Si begéint dem Fuuss, der Eil an enger Schlaang, déi si alleguer indirekt drop hiweisen, datt si grad wonnerbar dohir kéim, fir en Deel vun hirem Mëttegessen ze ginn. Mee d'Maischen ass keng domm. Si huet sech eng Ruse afale gelooss: Si hätt schonn e Rendez-vous, an zwar mam Grüffelo, engem „Wiese mat grujelege Kloen, grujelegen Zänn an engem grujelege Gebëss, knubbeleg Knéien, gräisslech kromm Zéiwen an enger gëfteger grénger Waarz op der Nues“. Dësen imaginäre Frënd léisst deenen Aneren den Appetit vergoen, an d'Maische ka weider hirer Wee goen – bis si op eemol dem Grüffelo tatsächlech iwwert de Wee leeft! Doropshin muss si sech eng weider Ruse iwwerleeën, fir net um Grüffelo senger Botterschmier ze landen ...

Eng flott Geschicht mat einfachen a schéinen Illustratiounen

De Grüffelo, an iwwer 30 Sproochen iwwersat an e präisgekréinte Weltbestseller², bestéicht nieft der léiwiger Geschicht, déi eng Rei pädagogesch Pointë setzt an d'Kanner sech sécherlech mat der Maus identifizéiere léisst (Maus = kleng, aner Déieren = grouss a béis; Grüffelo = ganz grouss a ganz béis, mee déi gescheit Maus gëtt si trotzdeem all Meeschter!), virun allem duerch déi flott Illustratioun vum Axel Scheffler. De Bësch, an deem sech d'Geschicht ofspillt, ass an hellen, agreabele Faarwe gemoolt. Trotz der einfacher Technik entsti kloer Déiftdimensiounen,

an obwuel eng Rei éischter béis Charakteren optrieden (déi d'Maischen all friesse wëllen), wierken si duerch déi sympathesch Aart a Weis se ze illustréieren eigentlech och éischter positiv – wéi et sech fir e pädagogesch Kannerbuch gehéiert, dat net méi erschrecke wëll wéi néideg. E Buch also, wat sech flott kucke léisst a wat bis an déi vill kleng, interessant Detailler kannerfrëndlech bleift.

Déi lëtzebuergesch Iwwersetzung aus linguistesch Siicht

Flott gemoolt, flott erzielt – dëst erkläert de grouss Succès vum Buch. Wéi ass et awer mat der lëtzebuergescher Versioun? Ass et hir gelongen, de Charme vun der Virlag ze iwwerdreen an ze erhalen? D'Buch gouf vum Martine Schoellen, Däitschprofesser am Lycée technique Michel Lucius, Mamm vun 3 Bouwen a grouss Amatrice vum Virliese fir a mat Kanner (*forum* 246, S. 28-30), aus dem Engleschen an d'Lëtzebuergesch iwwersat. E puer Aspekter vun dëser Iwwersetzung wëll ech aus linguistesch Siicht méi genee ënnert d'Lupp huelen. Virun allem d'Iwwerdroung aus dem Engleschen um Niveau vun de Wieder (lexikalesche Choix) an dee metreschen Aspekt (Reimschema a Metrik allgemeng) sti bei menger Analys am Fokus.

Lexikalesch

Allgemeng huet d'Iwwersetzerin d'Sprooch wéi am Original ganz modern a liicht verständlech gelooss. Si huet der Versuchung widerstanen, almoudesch lëtzebuergesch Wieder anzubauen. Déi hätten der

---

D'Iwwersetzerin huet der Versuchung widerstanen, almoudesch lëtzebuergesch Wieder anzubauen.

De Fränz Conrad promovéiert un der Universitéit Lëtzebuerg (*Forschungslabo fir lëtzebuergesch Sprooch a Literaturen*) iwwert déi lëtzebuergesch Phonologie.

Geschicht zwar eng méi märenhaft Note ginn, mee dat hätt a mengen Aen engem moderne Kannerbuch net entsprach, virun allem, wann d'Virlag dat net virgëtt. Bis op ganz wéineg Fäll (cf. weider ënnen) hunn ech mech u kengem Wuert a kenger Wendung gestouss, déi mer friem (evident nei Entlehnungen aus dem Däitschen oder Franséischen) oder kënschtlech klénge. Am Géigendeel dierft sech all Kand an dëser Sprooch erëmfannen an och keng gréisser Verständnisschwieregkeeten hunn.

E puer Wierder goufe kreativ dem lëtzebuergesche Kontext ugepasst (mäi Favorit: *roasted fox* ass iwwersat mat *Fuussebouchee à la Reine*). Eng Rei englesch Tournuren goufe gekonnt an d'Lëtzebuergesch iwwerdroen. E Beispill:

"It's Owl", said the mouse. "Why, Owl, hello!" Owl took one look at the Gruffalo.

Iwwersat mat:

*„Et ass d'Eil“, seet d'Maus. „Moien Eil, wat e Plëséier (sic!)!“
Mä d'Eil stuerkt just op d'Grüffeldéier.*

D'Interjektion *Why!*, déi am Buch zimlech dacks opdaucht, an déi d'Iwwerraschung ausdréckt, wann een eng Persoun, déi ee gutt leide kann, zoufällg begéint, kann een am Lëtzebuergeschen natierlech net einfach mat *Firwat!* iwwersetzen. Duerch déi kreativ Iwwersetzung mat *Plëséier* gëtt d'Nuance vun der erfreeter Iwwerraschung am Lëtzebuergesche bäibehalen. Och d'Ironie vun der Situatioun bleift doduerch erhalen (d'Eil ass der Maischen hire Feind, et ass also guer keng Freed, si ze begéinen!). Donieft reimt sech *Grüffeldéier* wonnerbar drop, sou datt *Grüffelo* duerch dës Alternativ net ëmmer widderholl gi muss.

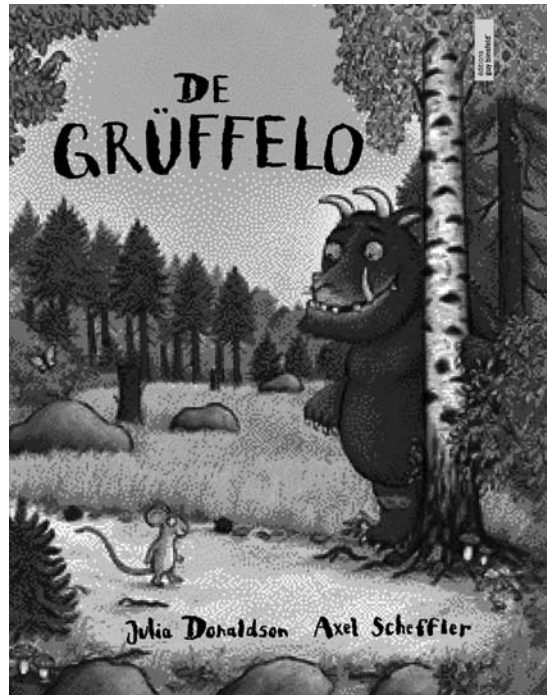
Just e puer Wierder a Wendungen hu mech gestéiert, z. B.:

*"You see?" said the mouse. "I told you so."
"Astounding!" said the Gruffalo.*

An der Iwwersetzung:

*„An?“, seet d'Maus. „Hat ech der et net gesot?“
„Erstaunlech!“, seet de Grüffelo, „an der Dot!“*

Bis *Grüffelo* ass de Sënn praktesch 1 zu 1 iwwersat, et bräicht also eigentlech keng weider Ergänzung. Et wierkt dohier op mech, wéi wann *an der Dot* – dat ech perséinlech iwwregens am Alldag praktesch nach ni héieren hunn – just nach dobäi gesat gi wier, fir datt sech de Saz op *gesot* reimt. Dat mécht Sënn, well

Julia Donaldson/Axel Scheffler: De Grüffelo, lëtzebuergesch Faassung, iwwersat vum Martine Schoellen, Editions Binsfeld, 9,90 €

souwuel d'Original wéi och d'Iwwersetzung ëmmer reimen an hei keng Ausnahm gemaach soll ginn. Op dëser Plaz fannen ech d'Léisung lexikalesch awer net ganz elegant. D'Suppositioun vum Fokus op dem Reim gëtt doduerch gestärkt, datt dat englescht *indeed*, wat eng Iwwersetzung mat *an der Dot* hätt kënne rechtfertegen, am Original iwwerhaupt net opdaucht.

Firwat net *Grëffelo*?

E Wuert zum Numm vum Béischt selwer: *Grüffelo*. D'Form ass op den éischte Bléck eng gelongen Upassung un den engleschen Numm *Gruffalo*. De lëtzebuergesche Vokalsystem huet den *ü* allerdéngs just a Friemwierder (an der laanger, wéi an der kuerzer Versioun: *Bühn*, eng *Ruse*; *Kostüm*, *tüfelen*) a gehéiert streng geholl net zum Lëtzebuergeschen (Kär-)Lautsystem. Vu datt mer de Laut trotzdem kennen, stéiert dat wahrscheinlech weider keen. Trotzdem, wann ee méi genee driwwer nodenkt, ass et schued, datt hei keng Form fonnt ginn ass, déi besser an de lëtzebuergesche Lautsystem passt. Firwat net en *ë* (=Schwa-Vokal), dee just a ganz wéineg Sprooch – z. B. am Lëtzebuergeschen – betount ka sinn? De *Grëffelo* wier sou een ur-lëtzebuergesch Monster, wat sengem direkte Koseng, dem *Grüffelo* (ënnert dësem Numm gouf d'Buch an Däitschland publizéiert) zwar ähnlech wier, awer net mat him verwiesselt géif ginn. (Dëst ass kee sproochpolitescht Statement, mee e reng strukturell-linguistescht.)

The Gruffalo, animierter Kurzfilm (BBC, 2009)

Eng Versmetrik, déi Kanner dronke ka maachen

E gréissere Problem vun der Iwwersetzung ass fir mech d'Versmetrik. Wéi uewe scho kuerz ugeschwat, kritt een den Androck, d'Reimschema hätt esou ee staarke Fokus kritt, datt aner Beräicher ënnergeuerdent goufen. Sou reimen d'Sätz zwar openeen, mee vun enger regelméissegger Metrik, déi de Reiz vun der Poesie a Reimform numol ausmécht, bleift leider net vill iwwereg. D'Silbenzuel variéiert deelweis staark, a virum allem d'Betounungsstruktur, déi nieft der Silbenzuel eng grouss Roll an der Poesie spillt, ass zimlech duercherneen. Bedauerlecherweis ass et dowéinst praktesch onméiglech, och mat grousser rhythmescher Gefill a mat allen Tricker, déi een sou kennt (Optakt, Vokaler mol méi laang liesen, ...), d'Geschicht an enger schéiner poetescher Form virzedroen.

Och am Engleschen passen d'Silbenzuele vun de Sätz net ëmmer openeen. Mee d'Betounungsstruktur geet trotzdeem wonnerbar op (heiansdo ass just emol en Optakt an ähnlechtes néideg, wat mat e wéineg Sproochgefill awer ouni Probleemer gemeeschtert gëtt), all Saz huet 4 Takt, d'Kanner kéinte matklappen, wann se wélten. Reime man d'Sätz och. E Beispill:

*“Well, Gruffalo”, said the mouse. “You see? (9)
Everyone is afraid of me! (9)*

*But now my tummy’s beginning to rumble. (11)
My favourite food is – gruffalo crumble!” (11)*

E ganz einfacht Reim- a Rhythmusschema. D'Klameren hannert de Sätz weisen d'Silbenzuel un. Déi ënnerstrache Vokaler sinn déi, déi betount ginn. D'Silbenzuel geet op, an deenen 2 éischte Sätz ass jeweils den éischte Vokal direkt betount, bei deenen 2 leschten jeweils den zweeten (=Optakt). All Saz huet 4 kloer Betounungen, déi him e kloere Rhythmus ginn.

Anescht am Lëtzebuergeschen:

*„Tjo, Gruffelo“, seet d'Maus. „Wat sot ech dir? (10)
Alleguer hu s'Angscht vru mir. (7)
Mä lo fänkt mäi Mo un ze grommelen. (10)
Mäi Liblingsmenü ass Gruffelosgratin mat roude
Rommelen.“ (17)*

D'Silbenzuel ënnerscheed sech praktesch vu Saz zu Saz. E rhythmescht Betounungsschema ass schwéier auszemaachen (et ass och schwéier, déi betounte Vokaler ze benennen), an dee leschte Saz kann ee just liesen, wann een nom Gratin eng Paus aleet.

E weidert Beispill verstärkt den Androck, datt de Rhythmus net am Fokus vun der Iwwersetzerin louch:

Si gi weider a weider, bis de Gruffelo seet: (13)

„Ech héieren en Zischen do vir bei deem Holzsheet.“
(14)

D'Silbenzuel ass zwar relativ d'selwecht, a wann een héieren zweesilbesch liest, geet se souguer op. Och eng Betounungsstruktur ass ze erkennen, beim éischte Saz souguer ganz propper a regelméisseg (mat 2 Silben Optakt). Mee beim 2. Saz, tëscht der 3. an der 4. betounter Silb, sti ganzer 4 Silben dotëscht, wat de Rhythmus leider rëm ënnerbrécht. A mengen Aen hätt een dat ganz einfach léise kënnen, wann een den Demonstrativpronomen ewechgelooss hätt: duerch do vir ass souwiso schonn eng kloer Richtung uginn. Op de Biller ass just een Holzsheet ze gesinn, sou datt een och net präziséiere misst, wat fir ee gemengt ass. Am Englesche gëtt guer net vun Holzsheet geschwat (de Grüffelo héiert par contre *a hiss in the leaves ahead*). Déi lëtzebuergesch Dictionnaire kennen och déi Form vum *Holzsheet* mat *e* an der Mëtt net. *Holzsheet*, also ouni *e*, hätt eng Silbmanner, wat dem Rhythmus zegutt kéim. Léisst een dat (semantesch) iwwerflësseg Demonstrativpronomen an dee mysteriéisen *e* op der Säit, erhält een ee kloer rhythmesche Saz:

„Ech héi(e)ren en Zischen do vir beim Holzsheet.“

Och wa sech d'Englescht an d'Lëtzebuergesch morphologesch, also an der Form vun de Wieder, deelweis staark ënnerscheeden (z. B. sinn d'Wieder am Engleschen an der Regel manner laang, et gëtt manner Endungen asw.), hätt ee mat klenger Mëttelen an eventuell méi Bewosstsäin fir dës wichteg rhythmesch Nuancen déi zum Deel holpreg Satz genee sou flësseg kënne formuléiere wéi am Original. Fir mäi Sproochgefill ass dëst op alle Fall dee grouss Manko vum Buch. Ech di mech schwéier dermat, d'Geschicht op Lëtzebuergesch engem Kand virzelies an dobäi e regelméisseg Rhythmus – wat ee vun de wonnerbaren Aspekter vun all Sprooch duerstellt –, bäizebehalen. Déi durchaus rhythmesch Melodie vun der lëtzebuergescher Sprooch ka sech doduerch am *Grüffelo* leider net richteg entfalten. Vu datt grad d'Metrik beim Virlese vu Kannerbicher eng grouss Roll spillt, feelt der Geschicht an der lëtzebuergescher Iwwersetzung bedauerlecherweis en Deel vu senger Magie.

Orthographie

Ofschléissend nach e puer Wieder zur Orthographie. Eng vun de grouss Chancen, déi d'lëtzebuergesch Sprooch duerch Iwwersetzung vu Bicher kritt, ass, datt sech ëmmer méi Leit dru winnen, Lëtzebuergesch ze liesen. Wann d'Orthographie an de Bicher dann och nach stëmmt, gëtt déi zousätzlech gestärkt. Vill Leit wäerte bei bestëmmte Schreifeise

vläit mengen, dat kéint dach net richteg sinn. Mee am beschte Fall gi se dat anzousch noliesen, a verhalen sech dann d'Regel och. Deemno erfëlle sou Iwwersetzungen en (in)direkte pädagogesch Zweck, dee menger Meenung no net ze ënnerschätzen ass, an dëst op alle sproochlechen Niveaue. Et ass schéin ze gesinn, datt de *Grüffelo* sou gutt ewéi keng Schreiffeeler opweist (just *Pléséier* huet en Trema um *e* zevill, vu datt d'Silb net betount ass). Datt dëst ewell wichteg ginn ass am lëtzebuergesche Publikationswiesen, ass eng gutt Noricht. An datt beim *Grüffelo* dorop opgepasst ginn ass och.

Fazit

Mam *Grüffelo* ass e flott a präissgekréint Kannerbuch op Lëtzebuergesch iwwersat ginn, dat virun allem duerch seng originell Geschicht a seng einfach mee stilvoll a kannerfrëndlech Illustratiounen iwwerzeegt. Sproochlech ass déi lëtzebuergesch Faassung jidderengem zougänglich a vermeit iwwerflësseg poe-tesch oder schnörkeleg Tournuren. Bedauerlecherweis ass et der Iwwersetzung net gelongen, déi linguistesche Stärken vun der Virlag och an anere Beräicher ze iwwerhuelen. D'Rhythmusschema, dat am Englesche wonnerbar funktionéiert a beim Virlese e grouss Plus ass, funktionéiert am Lëtzebuergesch net. Doduerch feelt eng Dimensioun, déi a mengen Ae grad a Kannerbicher eng wichteg Roll spillt. Déi lëtzebuergesch Sproochmelodie kënnt am *Grüffelo* éischter onelegant a flappseg dohier, obschonn se mat méi Zouwendung duerch genee sou poe-tesch-elegant um rhythmeschen Niveau wéi déi englesch Virlag hätt kënne sinn.

Trotzdem bleift et eng flott Tatsaach, datt dëst Buch, wat och Erwuessene Freed mécht, elo an der Mammesprooch vun enger grousser Zuel vu Kanner zu Lëtzebuerg ka gelies ginn. Datt de Marché u lëtzebuergesche Kannerbicher erweidert gëtt a Leit de Courage hunn, dëst aus Eegeninitiativ unzegoen, ass staark ze begreissen an dréit ouni Zweifel zur Verankerung vun der lëtzebuergescher Sprooch am Grand-Duché bäi. ♦

1 Fir wäertvoll Kommentarer an Ureegung soen ech dem Christine Breckler, dem Jeanne Glesener an dem Peter Gilles Merci.

2 Ennert anerem krut déi englesch Originalfaassung de *Gold Award* vum *Nestlé Smarties Book Prize* (1999), déi däitsch Iwwersetzung den däitsche Kinder- und Jugendbuchpreis *Heidelberger Leander* (2005).

**Déi lëtzebuergesch
Sproochmelodie
kënnt am *Grüffelo*
éischter onelegant
a flappseg dohier,
obschonn se mat
méi Zouwendung
duerch genee
sou poe-tesch-
elegant um
rhythmeschen
Niveau wéi déi
englesch Virlag
hätt kënne sinn.**